

MEĐUNARODNO RIBOLOVNO PRAVO I POLOŽAJ RIBARSKIH BRODOVA S POSEBNIM OSVRTOM NA ODREDBE KONVENCIJE UN O PRAVU MORA IZ 1982.

Maja Seršić
znanstveni asistent

UDK 341.225
izvorni znanstveni rad

Konvencija UN o pravu mora iz 1982. predstavlja kodifikaciju i progresivni razvoj prava mora općenito, a odredbe koje se odnose na međunarodno ribolovno pravo sadržane su u gotovo svim dijelovima Konvencije. Neke od tih odredaba unose znatne promjene u ribolovne odnose na moru. Razmatra se režim ribolova i položaj ribarskih brodova u pojedinim pojasi mora, s tim da se posebno naglašavaju novine koje je donijela Konvencija UN o pravu mora.

1. UVODNE NAPOMENE

Osnovna je karakteristika suvremenog razvoja prava mora proširivanje vlasti obalnih država na nova područja mora i podmorja. Konvencija UN o pravu mora daje obalnim državama mogućnost da svojom suverenom ili suverenim pravima obuhvate živa bogatstva ogromnih prostora nekadašnjeg otvorenog mora.

Za ribolovne odnose na moru bez sumnje je najznačajnije ustanovljenje instituta gospodarskog pojasa koji se proteže do 200 milja od polaznih crta. U tom pojasu obalna država ima suverena prava radi istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja svim prirodnim bogatstvima. Gospodarski pojas nedvojbeno znači proširivanje vlasti obalnih država na golema prostiranja koja su ranije bila pod režimom otvorenog mora. No, poznavajući povijest i korijene njegova nastanka, čini nam se da je institut gospodarskog pojasa sa sadržajem preciziranim u Konvenciji UN o pravu mora najprihvatljiviji način na koji je međunarodno pravo moglo odgovoriti na trend širenja vlasti na moru. Taj trend je započeo nakon drugog svjetskog rata jednostranim proširivanjem vlasti i isključivih prava na prostore otvorenog mora. U tome su prednjačile južnoameričke države, od kojih su neke, u želji da prirodna bogatstva pred svojim obalama zadrže isključivo za sebe, čak proglašavale i teritorijalno more u širini od 200 milja! U odnosu na te

tendencije podvrgavanja priobalnog pojasa od 200 milja potpunoj suverenosti, priznavanje suverenih prava obalnim državama nad prirodnim bogatstvima u tim prostorima svakako je prihvatljivije.¹

Osim uvođenja gospodarskog pojasa, za međunarodno ribolovno pravo značajna je i potvrda širine teritorijalnog mora do 12 milja od polaznih crta, čime je konačno izričito riješeno pitanje koje je stoljećima bilo — u najvećoj mjeri zbog ribolova — jedno od najspornijih pitanja u međunarodnom pravu.

I odredbe Konvencije koje se odnose na arhipelaške vode, novi institut međunarodnog prava mora, unose izvjesne promjene u ribolovne odnose na moru.

Ni promjene u podmorju — proširivanje vanjske granice epikontinentalnog pojasa te novi režim podmorja izvan granica nacionalne jurisdikcije — nisu ostale bez utjecaja na ribolov.

U daljnjem tekstu prikazujemo režim ribolova i položaj ribarskih brodova u pojedinim pojasevima mora, stavljajući poseban naglasak na izmjene koje je unijela Konvencija UN o pravu mora. Iako Konvencija još nije stupila na snagu,² treba istaći da većina njenih odredaba koje su predmet našeg razmatranja već predstavlja opće pozitivno međunarodno pravo.

2. REŽIM RIBOLOVA U UNUTRAŠNJIM MORSKIM VODAMA I TERITORIJALNOM MORU

Režim ribolova u unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnom moru ostao je neizmijenjen i nakon Konvencije UN o pravu mora. S obzirom na suverenost obalne države nad tim pojasevima mora, ona ima isključivo pravo iskorištavanja živih i neživih bogatstava. Ostale države mogu biti ovlaštene na ribolov jedino uz odobrenje obalne države³ ili na temelju ugovora.⁴

¹ Isp. V. Ibler, »Isključiva gospodarska zona s posebnim osvrtom na Jadran«, **Pomorski zbornik**, br. 21, 1983, str. 26. Poblize o jednostranom širenju vlasti na moru i ostalim zbivanjima u međunarodnoj zajednici koja su dovela do stvaranja instituta gospodarskog pojasa v. u S. Oda, **International Control of Sea Resources**, Leyden 1963, str. 13-24; D. Rudolf, **Međunarodno pravo mora**, Zagreb 1985, str. 199-213; T. Scovazzi, **La pesca nell'evoluzione del diritto del mare**, Milano 1984, str. 101-158 i 215-266.

² Za stupanje Konvencije na snagu potrebno je polaganje 60 isprava o ratifikaciji ili pristupu (čl. 308, st. 1), a do sada ih je položeno više od 30.

³ Po propisima nekih obalnih država ribarski brodovi svih zastava ovlaštene su na obavljanje ribolovne djelatnosti u njihovim unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnom moru ako za to imaju odobrenje nadležnog nacionalnog organa obalne države, v. npr. čl. 9. brazilskog Dekreta o ribolovu od 28. veljače 1967, **United Nations Legislative Series, National Legislation and Treaties relating to the Law of the Sea**, Doc. ST/LEG/SER. B/16, str. 267; čl. 4 (4) Odluke o ribolovu Fidžija iz 1966, **ibid.**, str. 299; čl. 1 (1) nigerijskog Dekreta o morskom ribolovu iz 1971, **ibid.**, str. 311. Nasuprot tomu, neke države dozvoljavaju ribolov u svojim unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnom moru samo ribarskim brodovima određenih država, a ostale isključuju, v. npr. čl. 1. Kraljevskog ukaza od 5. rujna 1968. o pravu stranaca na ribolov u švedskom teritorijalnom moru i ribolovnoj zoni, **ibid.**, str. 331; čl. 1 (3) Izvršne naredbe Danske od 3. prosinca 1969. o ribolovu stranih ribarskih brodova u vodama Grenlanda, **ibid.**, str. 296.

⁴ Od 1949. do 1973. zaključeno je između Italije i Jugoslavije šest ugovora kojima je talijanskim ribarima dopušten ribolov u ograničenim prostorima jugo-

Strani ribarski brodovi koji su ovlaštteni na ribolov u unutrašnjim morskim vodama ili teritorijalnom moru dužni su poštivati zakone i propise obalne države i pridržavati se uvjeta pod kojima im je odobreno obavljanje ribolovne djelatnosti odnosno ugovorenih uvjeta ribolova.

Ako se zateknu u kršenju zakona i propisa obalne države ili uvjeta pod kojima im je odobren ribolov, obalna država ovlaštena je poduzeti mjere predviđene njenim zakonodavstvom. Za slučaj povrede ugovorenih uvjeta ribolova, ugovorima se, u pravilu, također predviđa nadležnost organa obalne države i primjena njenih unutrašnjih propisa⁵, ali postoje i ugovori, dođuše rijetki, kojima je kažnjavanje ugovorenih uvjeta ribolova rezervirano za državu zastave stranog ribarskog broda.⁶

3. REŽIM RIBOLOVA U ARHIPELAŠKIM VODAMA

Arhipelaške vode obuhvaćaju morske prostore unutar arhipelaga onih oceanskih država kojih se područje u potpunosti sastoji od arhipelaga⁷ i otoka. Taj se novi morski pojas prostire između unutrašnjih morskih voda i teritorijalnog mora arhipelaške države.⁸

Arhipelaške vode su pod suverenošću arhipelaške države (čl. 49, st. 1) te, stoga, načelno za režim ribolova vrijedi sve što je rečeno za unutrašnje morske vode i teritorijalno more. Ipak, postoji i značajna razlika u pogledu ribolovnih prava ostalih država. Naime, kako proglašenjem arhipelaških voda veliki prostori nekadašnjeg otvorenog mora potpadaju pod suverenost arhipelaške države, ona je dužna poštivati postojeće ugovore s drugim državama i priznati tradicionalna ribolovna prava država u neposrednom susjedstvu

slavenskog teritorijalnog mora, uz odgovarajuću naknadu i druge ugovorne uvjete. Posljednji ugovor, zaključen 15. lipnja 1973, **Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori**, br. 33/75, str. 573, istekao je 31. prosinca 1980. i poslije toga nije proizveden novi je zaključen novi. U pogledu ribolova u Tršćanskom zaljevu, 18. veljače 1987. zaključen je Sporazum između SFRJ i Republike Italije o ribolovu u Tršćanskom zaljevu u okviru pogranične privredne suradnje i robne razmjene, **ibid.**, br. 3/1987. Njime je ustanovljena zajednička zona ribolova u Tršćanskom zaljevu u kojoj talijanski i jugoslavenski ribari pripadajućih obalnih općina imaju pravo ribolova s najviše 40 ribarskih brodova u dijelu zajedničke zone koja pripada teritoriju druge ugovornice.

⁵ V. npr. čl. 3, st. 1. Sporazuma između Finske i SSSR-a o ribolovu i lovu tuljana od 13. lipnja 1969, **United Nations Legislative Series...**, o. c., bilj. 3, str. 521; čl. 4. Sporazuma između Danske i Poljske o uzajamnom podijeljivanju ribolovnih prava u ribolovnim zonama ugovornica od 1. lipnja 1971, **ibid.**, str. 561; t. 1(c) Razmjene nota između vlade Kanade i vlade Norveške o ribolovnim odnosima dviju zemalja, od 27. ožujka 1972, **ibid.**, str. 567.

⁶ V. npr. čl. V, st. 3—5 Sporazuma između Brazila i SAD-a o lovu rakova u teritorijalnom moru Brazila, **International Legal Materials**, vol. 14, br. 4, 1975, str. 909, koji određuje da ribarski brodovi SAD-a, uzapćeni od brazilskih vlasti zbog kršenja odredaba Sporazuma, trebaju odmah biti predani američkim vlastima, a SAD su dužne obavijestiti Brazil o pokretanju i toku postupka.

⁷ V. definiciju arhipelaga u članu 46, t.b Konvencije UN o pravu mora.

⁸ Arhipelaške države su npr. Fidži, Filipini, Indonezija.

kojih su državljani ranije ribarili na tim prostorima. Na zahtjev takve susjedne države uvjeti vršenja ribolova u arhipelaškim vodama moraju se urediti dvostranim sporazumima s arhipelaškom državom. Ta ribolovna prava susjedna država ne smije prenositi ili dijeliti s trećim državama ili njihovim državljanima (čl. 51, st. 1).

4. REŽIM RIBOLOVA U GOSPODARSKOM POJASU

Ako proglasi gospodarski pojas⁹, obalna država ima u tom pojasu suverena prava radi istraživanja, iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja njegovim živim bogatstvima (čl. 56, st. 1/a/).

Valja odmah istaći da živa bića od dna (tzv. sedentarne vrste) ne dijele sudbinu ostalih živih bogatstava gospodarskog pojasa, već su ona i nakon što obalna država proglasi gospodarski pojas pod pravnim režimom epikontinentalnog pojasa (čl. 68). To je važno napomenuti s obzirom da se sadržaj suverenih prava obalne države nad živim bogatstvima gospodarskog pojasa razlikuje od sadržaja suverenih prava koja obalna država ima nad prirodnim bogatstvima — živim i neživim — epikontinentalnog pojasa. Na te se razlike posebno osvrćemo nakon razmatranja osnovnih odredaba Konvencije UN o pravu mora relevantnih za režim ribolova u gospodarskom pojasu.

4.1. Načelo optimalnog korištenja

Konvencija UN o pravu mora obvezuje obalnu državu na promicanje načela optimalnog korištenja živih bogatstava u njenom gospodarskom pojasu (čl. 62., st. 1). Iako Konvencija ne daje definiciju tog načela, iz njenih odredaba proizlazi da se radi o dužnosti obalne države da održava ravnotežu između pretjeranog iskorištavanja, s jedne strane, i nedovoljnog iskorištavanja živih bogatstava, s druge strane.

Konvencija izričito zabranjuje prekomjerno iskorištavanje živih bogatstava gospodarskog pojasa i obalna država dužna je, odgovarajućim mjerama gospodarenja i očuvanja, spriječiti prekomjeren ulov (čl. 61, st. 2). U tu svrhu ona mora, na osnovi bioloških i ekonomskih kriterija, odrediti ukupnu dopustivu lovinu u svom gospodarskom pojasu (čl. 61, st. 1).¹⁰ S obzirom na međuzavisnost i povezanost živih bogatstava mora, odluke i mjere obalnih država trebaju biti koordinirane. Stoga Konvencija predviđa dužnost suradnje obalne države s nadležnim međunarodnim organizacijama (čl. 61,

⁹ Gospodarski pojas ne pripada obalnoj državi *ipso iure*, kao što je to slučaj s epikontinentalnim pojasom, već ga ona mora proglasiti. Dok to ne učini, ne može u tom pojasu ostvarivati prava koja joj pripadaju po institutu gospodarskog pojasa, isp. I b l e r, o.c., bilj. 1, str. 27-28; R u d o l f, o.c., bilj. 1, str. 216.

¹⁰ Odluka o dopustivoj lovinu treba biti bazirana na konceptu najvišeg održivog prinosa, tj. najviše dopuštene količine lovine koja u isto vrijeme omogućuje održavanje stalne prosječne veličine zalihe (čl. 61, st. 3). V. поближе o tom, prvenstveno biološkom, konceptu C. K l e m m, »Living Resources of the Ocean«, *The Environmental Law of the Sea*, ed. by D. M. Johnston, Gland 1981. str. 80-84, 132, 148; R u d o l f, o.c., bilj. 1, str. 393, 405-406.

st. 2 i 5) i s ostalim državama radi poduzimanja odgovarajućih mjera gospodarenja i očuvanja, posebno u pogledu vrsta koje se ne nalaze samo u području gospodarskog pojasa jedne države¹¹. No, odluku o dopustivoj lovini u svom gospodarskom pojasu konačno donosi svaka obalna država samostalno.

Nakon odluke o dopustivoj lovini, obalna država dužna je odrediti svoje ribolovne kapacitete, tj. svoje mogućnosti izlova živih bogatstava u gospodarskom pojasu. Količinu dopustivog ulova koja prelazi njene ribolovne kapacitete (tzv. višak) dužna je — na temelju sporazuma ili drugih dogovora i uz odgovarajuću naknadu — staviti na raspolaganje drugim državama (čl. 62, st. 2).¹²

Dakle, isto kao i pretjerano iskorištavanje, i nedovoljno iskorištavanje živih bogatstava gospodarskog pojasa nastoji se spriječiti. Dok je razlog zabrane prekomjernog ulova potreba očuvanja živih bogatstava, motiv sprečavanja nedovoljnog iskorištavanja i obvezivanja obalne države da dopusti participaciju ostalih država u višku lovine nesumnjivo je u nastojanju da se, pošto golema prostranstva otvorenog mora potpadnu pod nacionalnu jurisdikciju, ravnomjernije raspodijele živa bogatstva kako, zbog nedovoljnog ribolovnog kapaciteta obalne države, ne bi došlo do gubitka važnih izvora prehrane.

4.2. Sudjelovanje ostalih država u višku dopustive lovine

Prvenstveno pravo sudjelovanja, na pravičnoj osnovi, u iskorištavanju viška dopustive lovine u gospodarskom pojasu imaju države bez morske obale i države u nepovoljnom geografskom položaju koje se nalaze u istoj regiji ili subregiji kao i obalna država (čl. 69, st. 1 i čl. 70, st. 1).

No, valja istaći da to svoje pravo navedene države ne mogu ostvarivati u gospodarskom pojasu onih obalnih država kojih je gospodarstvo pretežno ovisno o iskorištavanju živih bogatstava u tom pojasu (čl. 71). Osim toga, razvijene države bez morske obale odnosno razvijene države u nepovoljnom geografskom položaju nisu ovlaštene na participaciju u višku dopustive lovine u gospodarskim pojasima nerazvijenih država ili država u razvoju (čl. 69, st. 4 i čl. 70, st. 5).¹³

Ako država bez morske obale i država u nepovoljnom geografskom položaju iz iste regije ili subregije udovoljavaju navedenim kriterijima, obalna

¹¹ Takva dužnost posebno je predviđena u pogledu ribljih naselja koja se nalaze u gospodarskom pojasu dviju ili više država, odnosno u gospodarskom pojasu i susjednom području otvorenog mora (čl. 63), u pogledu izrazito migracijskih vrsta (čl. 64), morskih sisavaca (čl. 65) te anadromnih (čl. 66) i katadromnih vrsta (čl. 67).

¹² Dužnost određivanja dopustive lovine i pripuštanja drugih država višku ne postoji u odnosu na morske sisavce.

¹³ Dakle, s obzirom na status Jugoslavije kao zemlje u razvoju, u slučaju proglašenja gospodarskog pojasa na Jadranu, na eventualni višak dopustive lovine ne bi mogle pretendirati susjedne države bez morske obale pošto sve od njih spadaju u kategoriju razvijenih država. To bi pravo mogle polagati jedino one mediteranske države koje budu okvalificirane kao »države u nepovoljnom geografskom položaju«.

država dužna je stupiti s njima u pregovore i nakon uzimanja u obzir svih relevantnih okolnosti, uvjeti i modaliteti njihova sudjelovanja u višku dopustive lovine uređuju se dvostranim, subregionalnim ili regionalnim sporazumima (čl. 69, st. 2 i čl. 70, st. 3).

Države bez morske obale i države u nepovoljnom geografskom položaju smiju, radi lakšeg ostvarivanja svog prava sudjelovanja u iskorištavanju živih bogatstava u gospodarskom pojasu određene države, tražiti tehničku ili financijsku pomoć trećih država ili međunarodnih organizacija (čl. 72, st. 2), ali ne smiju to svoje pravo prenositi trećim državama ili njihovim državljanima najmom ili dozvolom, poduzimanjem zajedničkih pothvata ili na drugi način, osim ako se drugačije ne sporazume s obalnom državom (čl. 72, st. 1).

Nakon što je prvenstveno uzela u obzir prava i potrebe država bez morske obale ili država u nepovoljnom geografskom položaju iste regije ili subregije, obalna država može odlučivati i o sudjelovanju ostalih država u iskorištavanju viška dopustive lovine u svom gospodarskom pojasu. Pri tome je dužna voditi računa o svim relevantnim okolnostima, između ostalog, o važnosti ribolova za privredu i druge nacionalne interese određene države, potrebama zemalja u razvoju iste regije ili subregije, potrebi da se umanje poremećaji u privredi država kojih su ribari obično ribarili na području gospodarskog pojasa ili koje su znatno uložile u istraživanje i utvrđivanje ribljih zaliha (čl. 62, st. 2).

Kad obalna država razvije svoj ribolovni kapacitet u tolikoj mjeri da može sama izloviti cijelu dopustivu lovinu u svom gospodarskom pojasu, ona više nije dužna dopustiti sudjelovanje ostalih država u iskorištavanju živih bogatstava. Iznimka postoji u korist država bez morske obale ili država u nepovoljnom geografskom položaju iste regije ili subregije, ako se radi o državama u razvoju. Naime, obalna država dužna je s njima surađivati radi postizanja pravičnih dogovora o sudjelovanju u iskorištavanju živih bogatstava gospodarskog pojasa i nakon što je sama dovoljno razvila svoje ribolovne kapacitete da može iskoristiti cjelokupnu dopustivu lovinu (čl. 69, st. 3 i čl. 70, st. 4).

Strani ribarski brodovi koji su ovlaštteni na obavljanje ribolovne djelatnosti u gospodarskom pojasu (odobrenjem nadležnog organa obalne države ili na temelju ugovora) dužni su poštivati zakone i propise o ribolovu i očuvanju živih bogatstava gospodarskog pojasa, koje je obalna država donijela u skladu s Konvencijom UN o pravu mora (čl. 62, st. 4) i pridržavati se uvjeta pod kojima im je ribolov dozvoljen. Ako se zateknu u kršenju navedenih zakona i propisa odnosno uvjeta pod kojima im je dozvoljen ribolov, obalna država ovlaštena je poduzimati mjere koje mogu uključivati: pregled, inspekciju, uzapćenje i sudske postupke (čl. 73, st. 1), dakle, načelno iste mjere kao i u pojasevima mora pod njenom suverenosti. No, u gospodarskom pojasu postoje i značajna ograničenja ovlaštenja obalne države. Naime, strani ribarski brodovi i njihova posada, uzapćeni u gospodarskom pojasu, moraju biti odmah pušteni nakon položenog odgovarajućeg jamstva (čl. 73, st. 2). Nadalje, kazne koje propisuje obalna država zbog kršenja zakona i propisa o ribolovu u gospodarskom pojasu ne mogu uključivati zat-

vor ili drugi oblik osobnog kažnjavanja, ako ne postoji drugačiji sporazum između obalne države i države zastave broda (čl. 73, st. 3).

4.3. Narav suverenih prava obalne države nad živim bogatstvima gospodarskog pojasa

Izvršeno razmatranje odredaba Konvencije UN o pravu mora relevantnih za režim ribolova u gospodarskom pojasu pokazuje da su suverena prava obalne države nad živim bogatstvima gospodarskog pojasa ograničena dužnošću obalne države da promiče načelo njihova optimalnog korištenja.

Iz te dužnosti proizlazi, s jedne strane, zabrana prekomjernog ribolova te su čak i suverena prava obalne države u pogledu živih bogatstava ograničena na dopustivu lovinu. S druge strane, iz te dužnosti proistječe i najvažnije ograničenje suverenih prava obalne države — dužnost da dopusti, pod određenim uvjetima i uz naknadu, pristup drugim državama višku dopustive lovine u gospodarskom pojasu.

Navedena ograničenja suverenih prava obalne države ne postoje u režimu epikontinentalnog pojasa. Obalna država može iskorištavati prirodna bogatstva epikontinentalnog pojasa — živa i neživa — kako želi. Da li će to biti »optimalno« ili ih uopće neće iskorištavati, to ovisi o obalnoj državi, s tim da je dužna poduzimati mjere očuvanja živih bogatstava. Ako ona ne iskorištava prirodna bogatstva, nitko ne može poduzimati takve djelatnosti bez njenog izričitog dopuštenja.¹⁴ Nitko ne može iskorištavati niti živa bogatstva gospodarskog pojasa bez izričitog dopuštenja obalne države, no, ona je to dopuštenje dužna dati ako sama nije u stanju izloviti cjelokupnu dopustivu lovinu. Dakle, suverena prava obalne države u pogledu živih bogatstava gospodarskog pojasa nemaju onu isključivost koja je svojstvena suverenim pravima obalne države nad prirodnim bogatstvima epikontinentalnog pojasa.

No, navedena ograničenja suverenih prava obalne države nad živim bogatstvima gospodarskog pojasa »gube na težini« ako se ima na umu da obalna država sama određuje ukupnu dopustivu lovinu u svom gospodarskom pojasu i svoje ribolovne kapacitete. Prema tome, ona sama odlučuje da li postoji višak dopustive lovine u njenom gospodarskom pojasu; time je i odluka o sudjelovanju drugih država u iskorištavanju živih bogatstava gospodarskog pojasa sasvim u njenim rukama.¹⁵ Dakle, usprkos navedenim ograničenjima suverenih prava u pogledu živih bogatstava, obalna država nesumnjivo ima »vođeu ulogu« u svom gospodarskom pojasu.¹⁶

¹⁴ Čl. 2, st. 2 Ženevske konvencije o epikontinentalnom pojasu i čl. 77, st. 2 Konvencije o pravu mora.

¹⁵ Istina da se odluka o količini dopustive lovine treba bazirati na konceptu najvišeg održivog prinosa, dakle prvenstveno na biološkim kriterijima, no, svako odstupanje od tih kriterija i umanjivanje količine dopustive lovine može se uvijek pravdati potrebom očuvanja živih bogatstava, konkretnim gospodarskim prilikama i sl.

¹⁶ Isp. T. Scovazzi, »La pesca nella zona economica esclusiva«, **La zona economica esclusiva**, B. Conforti (ed.), Milano 1983, str. 20.

Taj zaključak, koji proizlazi iz materijalnih odredbi Konvencije, potvrđuje i njene proceduralne odredbe o rješavanju sporova koji se tiču živih bogatstava gospodarskog pojasa. Prije razmatranja tih odredaba treba naglasiti da one, za razliku od supstancijalnih odredaba Konvencije koje se odnose na gospodarski pojas, nisu istodobno i norme općeg običajnog međunarodnog prava.¹⁷ One će obvezivati samo stranke Konvencije po njenom stupanju na snagu.

Iako je Konvencijom predviđeno da se sporovi o tumačenju ili primjeni njenih odredaba o ribolovu rješavaju postupcima koji povlače obvezujuće odluke, obalna država nije obvezna prihvatiti podvrgavanje takvom rješavanju nijednog spora koji se tiče njenih suverenih prava u pogledu živih bogatstava u gospodarskom pojasu ili ostvarivanja tih prava, uključujući njena diskreciona ovlaštenja da utvrđuje dopustivu lovinu, svoje ribolovne kapacitete, dodjelu viška lovine drugim državama i uvjete i modalitete ustanovljene u njenim zakonima i propisima o očuvanju i gospodarenju (čl. 297, st. 3/a/).

Dakle, prinudno i konačno sudsko ili arbitražno rješavanje spomenutih sporova neće biti moguće — čak ni među strankama spora koje budu stranke Konvencije, po njenom stupanju na snagu — bez pristanka obalne države, što nesumnjivo jača njene pozicije u gospodarskom pojasu.¹⁸ Iako su Konvencijom suverena prava obalne države u pogledu živih bogatstava gospodarskog pojasa ograničena dužnošću obalne države da promiče optimalno korištenje tih bogatstava, Konvencija nije osigurala, putem odredaba o prinudnom rješavanju sporova, sredstva kojima bi ostale države mogle utjecati na obalnu državu koja, postupajući protivno svojim obvezama, ne osigura, odgovarajućim mjerama očuvanja i gospodarenja, održavanje živih bogatstava u svom gospodarskom pojasu, samovoljno odbije da na zahtjev druge države odredi dopustivu lovinu i svoje ribolovne kapacitete ili odbije dodijeliti drugoj državi cijeli višak ili dio viška čije je postojanje objavila. Sporovi o navedenim pitanjima mogu se, doduše, na traženje bilo koje stranke spora, dakle, bez pristanka obalne države podvrgnuti postupku mirenja (čl. 297, st. 3/b/), ali taj postupak ne dovodi do obvezujuće odluke. Osim toga, čak ni u tom postupku Komisija za mirenje ni u kojem slučaju ne smije diskreciona ovlaštenja obalne države zamijeniti svojim (čl. 297, st. 3/c/).

5. REŽIM SEDENTARNOG RIBOLOVA

Unatoč znatnom proširenju njegovih vanjskih granica,¹⁹ sam režim epikontinentalnog pojasa nije pretrpio bitnije izmjene u Konvenciji UN o pravu mora iz 1982.

¹⁷ Isp. I b l e r, o.c., bilj. 1, str. 28.

¹⁸ Isp. V. I b l e r, »Sistem mirnog rješavanja sporova«, **Prinosi za poredbeno proučavanje prava i međunarodno pravo**, Novo pravo mora, ur. B. Vukas, vol. 15, br. 17, 1982, str. 273.

¹⁹ Po Konvenciji UN o pravu mora epikontinentalni pojas proteže se do vanjskog ruba kontinentalne orubine ili do udaljenosti od 200 milja od polaznih crta,

Suverena prava obalne države nad živim bogatstvima epikontinentalnog pojasa su isključiva, bez obzira na to da li ih obalna država efektivno izvršava i ona joj pripadaju automatski, bez potrebe okupacije ili proglašenja.²⁰ Ostale države mogu iskorištavati živa bogatstva epikontinentalnog pojasa samo uz odobrenje obalne države ili na temelju ugovora.

Definicija živih bogatstava epikontinentalnog pojasa (tzv. sedentarnih vrsti ili vrsti od dna) ostala je neizmijenjena i u Konvenciji UN o pravu mora. Kao i Ženevska konvencija o epikontinentalnom pojasu i ona definira živa bogatstva epikontinentalnog pojasa kao bića koja su u stadiju u kom se mogu loviti, bilo nepomična na morskom dnu ili ispod njega ili su nespo sobna da se pomiču, osim u stalnom fizičkom dodiru s morskim dnom ili podzemljem.²¹

Kako su vrste od dna podvrgnute režimu epikontinentalnog pojasa bez obzira na status mora iznad tog pojasa, navedena definicija je iznimno važna jer je osnova za distinkciju različitih pravnih režima koji se primjenjuju na živa bogatstva epikontinentalnog pojasa, s jedne strane, i živa bogatstva mora iznad njega, s druge strane.²²

I nakon proglašenja gospodarskog pojasa, vrste od dna ostaju podvrgnute režimu epikontinentalnog pojasa te u pogledu njih ne postoji dužnost određivanja dopustive lovine i obveza obalne države da dopusti ostalim državama sudjelovanje u iskorištavanju viška.

Ako obalna država nije proglasila gospodarski pojas, more iznad epikontinentalnog pojasa ima status otvorenog mora u kojem sve države imaju pravo ribolova prema režimu otvorenog mora. Definicija vrsti od dna i ovdje je od važnosti jer predstavlja kriterij za razlikovanje između živih bogatstava nad kojima obalna država ima suverena prava i živih bogatstava otvorenog mora iznad epikontinentalnog pojasa u pogledu kojih postoji sloboda ribolova. Iako u otvorenom moru iznad epikontinentalnog pojasa sve države uživaju slobodu ribolova, režim epikontinentalnog pojasa nužno utječe na tu slobodu. Instalacije za istraživanje i iskorištavanje bogatstava podmorja zapravo onemogućuju ribolov na mjestima gdje su podignute. Osim toga, obalna država ima pravo oko tih instalacija ustanoviti zone sigurnosti²³, u koje je redovito zabranjen ulazak svim brodovima koji nisu

gdje vanjski rub kontinentalne orubine ne doseže do te udaljenosti (čl. 76, st. 1). Pod određenim okolnostima, širina epikontinentalnog pojasa može prelaziti 200 milja, ali u svakom slučaju njegova krajnja granica ne smije prijeći 350 milja od polaznih crta ili 100 milja od izobate 2500 metara (čl. 76, st. 5).

²⁰ Čl. 2, st. 1—3 Ženevske konvencije o epikontinentalnom pojasu iz 1958. i čl. 77, st. 1—3 Konvencije UN o pravu mora iz 1982.

²¹ Čl. 2, st. 4 Ženevske konvencije o epikontinentalnom pojasu i čl. 77, st. 4 Konvencije UN o pravu mora. Dakle, vrste od dna koje slobodno plivaju nisu uključene u definiciju.

²² Treba istaći da navedena definicija nije uvijek jasan kriterij za određivanje vrsti od dna. V. поближе Rudolf, o.c., bilj. 1, str. 259, **Epikontinentalni pojas**, Grupa autora, ur. D. Rudolf, str. 69-70.

²³ Čl. 5, st. 2 Ženevske konvencije o epikontinentalnom pojasu i čl. 60, st. 4 Konvencije UN o pravu mora.

uključeni u djelatnosti u podmorju. Ostvarivanje suverenih prava obalne države ne smije, doduše, neopravdano ometati slobode i prava ostalih država,²⁴ ali već i uobičajene i nužne, dakle, »opravdane« djelatnosti i mjere koje obalna država poduzima neizbježno zadiru u slobodu ribolova. Uz to, strani ribarski brodovi koji ostvaruju slobodu ribolova u otvorenom moru iznad epikontinentalnog pojasa dužni su uzdržavati se od ribolova vrsti s dna i pridržavati se zakona i propisa obalne države o očuvanju živih bogatstava epikontinentalnog pojasa, što predstavlja daljnje ograničenje slobode ribolova.

Ako su ovlašteni na ribolov vrsti s dna (odobrenjem nadležnog organa obalne države ili na temelju ugovora), strani ribarski brodovi dužni su poštivati zakone i propise obalne države o ribolovu i očuvanju živih bogatstava epikontinentalnog pojasa te uvjeta pod kojima im je dopušten ribolov odnosno ugovorenih uvjeta ribolova.

Da bi osigurala poštivanje navedenih zakona i propisa, obalna država može vršiti pregled i inspekciju stranih ribarskih brodova. Ako se oni zateknu u neovlaštenom ribolovu vrsti s dna ili u kršenju uvjeta pod kojima im je dozvoljen ribolov, obalna država ovlaštena je uzaptiti takav brod i povesti pred svojim organima postupak. U slučaju povrede ugovorenih uvjeta ribolova, obalna država poduzima mjere predviđene ugovorom.

6. RIBOLOV U VANJSKOM POJASU

Režim vanjskog pojasa ostao je neizmijenjen i u Konvenciji UN o pravu mora.²⁵

S obzirom na uvođenje instituta gospodarskog pojasa, sada vanjski pojas može biti ili dio gospodarskog pojasa, ako ga je obalna država proglasila, ili dio otvorenog mora.

Kako ovlaštenja obalne države u vanjskom pojasu ne zadiru u ribolov, režim ribolova u vanjskom pojasu podložan je pravilima koja vrijede za gospodarski pojas (ako ga je obalna država proglasila) ili za otvoreno more.

7. RIBOLOV NA OTVORENOM MORU

Na otvorenom moru sve države uživaju slobodu ribolova. No, ta sloboda nije neograničena: pri ribolovu na otvorenom moru sve države su dužne poštivati prava i interese drugih država te svoje ugovorne obveze. Nadalje, svaka država je dužna usvojiti za svoje državljane mjere radi očuvanja živih bogatstava otvorenog mora i surađivati na usvajanju takvih mjera s drugim državama koje iskorištavaju živa bogatstva u istom području otvorenog mora. Pri utvrđivanju i poduzimanju mjera očuvanja države su dužne poštivati načelo najvišeg održivog prinosa.

²⁴ Čl. 5, st. 1 Ženevske konvencije o epikontinentalnom pojasu i čl. 78, st. 2 Konvencije UN o pravu mora.

²⁵ Jedino je izmijenjena širina vanjskog pojasa — on se sada može protezati do 24 milje od polaznih crta (čl. 33, st. 2).

Navedena osnovna shema ostala je neizmijenjena i u Konvenciji UN o pravu mora. No, s obzirom na ostale promjene u pravu mora i niz dodatnih dužnosti država u pogledu očuvanja i gospodarenja živim bogatstvima otvorenog mora koje unosi Konvencija UN o pravu mora, sloboda ribolova sada je podložna još većim ograničenjima.

Od novina u suvremenom pravu mora koje su relevantne i za slobodu ribolova prvenstveno treba istaknuti ustanovljavanje gospodarskog pojasa²⁶ i proširivanje vanjske granice teritorijalnog mora do 12 milja, čime je znatno umanjeno (ili će biti) područje otvorenog mora i time područje na kojem sve države imaju pravo ribolova.

I promjene u širini epikontinentalnog pojasa te režimu podmorja izvan nacionalne jurisdikcije nužno utječu na slobodu ribolova. Epikontinentalni pojas može se, pod određenim okolnostima, protezati i do 350 milja od polaznih crta ili 100 milja od izobate 2500 metara (čl. 76, st. 5). Proširivanje vanjske granice epikontinentalnog pojasa ujedno znači i povećavanje prostora otvorenog mora u kojem ostvarivanje suverenih prava obalne države nad prirodnim bogatstvima podmorja utječe i na slobodu ribolova. Isto tako, djelatnosti koje će se po stupanju na snagu Konvencije o pravu mora odvijati na podmorju izvan nacionalne jurisdikcije, svakako će značiti i daljnje ograničenje slobode ribolova. Konvencija i izričito obvezuje države da pri ostvarivanju slobode ribolova i drugih sloboda otvorenog mora vode računa o djelatnostima u zoni (čl. 87, st. 2).

Osim navedenih ograničenja slobode ribolova koja proizlaze iz promjena u širini postojećih odnosno uvođenja novih režima na moru, Konvencija UN o pravu mora donosi i nove zabrane i dužnosti država koje pridonose daljnjem ograničenju slobode ribolova.

To je, prije svega, zabrana ribolova katadromnih vrsta²⁷ na otvorenom moru (čl. 67, st. 2). I za anadromne vrste²⁸ postoji načelna zabrana ribolova; no, ribolov tih vrsta je iznimno moguć i u otvorenom moru na temelju sporazuma s državom porijekla (čl. 66, st. 3/a/). Morski sisavci također su podvrgnuti posebnom režimu — države koje sudjeluju u lovu morskih sisavaca dužne su surađivati radi njihova očuvanja, a u pogledu kitova posebno je naglašena i obveza suradnje s odgovarajućom međunarodnom organizacijom (čl. 65). Nadalje, kada se isto riblje naselje lovi u gospodarskom pojasu jedne ili više država i u području otvorenog mora uz taj pojas, države koje sudjeluju u ribolovu tog ribljeg naselja u otvorenom moru dužne su surađivati s obalnom državom radi sporazumijevanja o potrebnim mjerama očuvanja (čl. 63, st. 2). Dužnost suradnje s obalnim državama predviđena je i za sve

²⁶ Mogućnošću proglašavanja gospodarskog pojasa, propisi Ženevske konvencije o ribolovu i očuvanju živih bogatstava otvorenog mora iz 1958. o posebnim pravima obalnih država u dijelovima otvorenog mora uz njihovo teritorijalno more (čl. 6—8) izgubili su na značaju.

²⁷ Katadromne vrste riba su ribe selice koje žive u slatkoj vodi, a samo radi mriješćenja zalaze u more. Glavni predstavnik je jegulja, isp. D. Rudolf, **Terminologija međunarodnog prava mora**, Split 1980, str. 82-83.

²⁸ Anadromne vrste su ribe selice koje žive u moru, a radi mriješćenja zalaze u slatke vode. Najvažniji predstavnik je losos, **ibid.**, str. 7.

države koje sudjeluju u ribolovu izrazito migracijskih vrsta u određenoj regiji (čl. 64).

Uz navedene specifične zabrane i dužnosti država u pogledu pojedinih vrsta ili naselja riba koje se love u otvorenom moru²⁹, Konvencija UN o pravu mora predviđa i neke dužnosti država koje se odnose na ribolov i očuvanje svih živih bogatstava otvorenog mora. Ona posebno naglašava obvezu suradnje pri određivanju dopustive lovine (čl. 119, st. 4) i dužnost dostavljanja i razmjene relevantnih znanstvenih i statističkih podataka o ribolovu preko nadležne međunarodne organizacije (čl. 119, st. 2).

Navedene odredbe Konvencije UN o pravu mora ne uređuju izravno ribolov u otvorenom moru; naglašavajući dužnost suradnje država, one više predstavljaju pravni okvir za zaključivanje posebnih sporazuma o ribolovu i očuvanju živih bogatstava otvorenog mora, koji će sadržavati konkretna prava i dužnosti ugovornica.

Ribolov na otvorenom moru i dosad je bio reguliran dvostranim i višestranim ugovorima, s obzirom da je to, u nedostatku jedne globalne supranacionalne organizacije na koju bi države prenijele pravo donošenja i provođenja odluka o ribolovu i očuvanju živih bogatstava otvorenog mora, jedini način uređivanja ribolovnih odnosa i očuvanja živih bogatstava otvorenog mora.

Pri ribolovu na otvorenom moru ribarski brodovi dužni su poštivati zakone i propise države zastave o ribolovu i očuvanju živih bogatstava otvorenog mora. Ako je država zastave zaključila ugovore o ribolovu i očuvanju živih bogatstava otvorenog mora koji se odnose na određena područja otvorenog mora, njeni ribarski brodovi koji se bave ribolovom na tom području dužni su pridržavati se i odredaba tih ugovora.

Kako svaka država na otvorenom moru vrši vlast i jurisdikciju nad brodovima svoje zastave, nadzor, pregled i inspekciju ribarskih brodova te kažnjavanje povreda ovlaštena je poduzeti samo država čiju zastavu oni viju³⁰ odnosno, ako je to predviđeno određenim dvostranim ili višestranim ugovorom kojim se uređuje ribolov i očuvanje živih bogatstava otvorenog mora, svaka njegova stranka ovlaštena je vršiti nadzor i inspekciju nad ribarskim brodovima svih ostalih stranaka.

8. PLOVIDBA I PROLAZAK RIBARSKIH BRODOVA POJEDINIM POJASIMA MORA

U okviru režima ribolova u pojedinim pojasima mora prikazali smo položaj ribarskih brodova ovlaštenih na ribolov. U nastavku teksta, radi cjelovitog prikaza, razmotrit ćemo položaj ribarskih brodova koji nisu ovlašte-

²⁹ To su ujedno i jedini slučajevi u kojima su obalnoj državi priznata neka prava i interesi na očuvanju živih bogatstava otvorenog mora izvan gospodarskog pojasa.

³⁰ Iznimke od jurisdikcije države zastave na otvorenom moru vrijede i za ribarske brodove.

ni na ribolov, pri plovidbi i prolasku različitim morskim prostorima, kao i u tjesnacima koji služe za međunarodnu plovidbu.

U svim dijelovima unutrašnjih morskih voda ne vlada jedinstven pravni režim. Treba razlikovati režim luka otvorenih za međunarodni promet i dijelova unutrašnjih morskih voda koji se koriste za ulazak u takve luke, režim u dijelovima unutrašnjih morskih voda koji su naknadno zahvaćeni ravnim polaznim crtama te režim u ostalim dijelovima unutrašnjih morskih voda (vode duž obale do crte niske vode, luke zatvorene za međunarodni promet, ušća rijeka, neki zaljevi).³¹

U dijelovima unutrašnjih morskih voda koje su naknadno zahvaćene ravnim polaznim crtama, a prije toga su bili smatrani dijelom teritorijalnog ili otvorenog mora, postoji pravo neškodljivog prolaska³² te se na prolazak stranih ribarskih brodova tim dijelovima unutrašnjih morskih voda primjenjuju pravila koja vrijede za neškodljiv prolazak teritorijalnim morem (vidi dalje).

U ostale dijelove unutrašnjih morskih voda strani brodovi u načelu nisu ovlašteni ulaziti. Iznimka su jedino strani trgovački brodovi koji imaju pravo uplovljavanja u luke otvorene za međunarodni promet.

Za razliku od stranih trgovačkih brodova, strani ribarski brodovi nemaju pravo pristupa u luke otvorene za međunarodni promet bez dozvole obalne države.³³ Zato je za njihov ulazak u unutrašnje morske vode, bilo radi ulaska u luku ili radi drugih razloga, uvijek potrebno odobrenje obalne države.³⁴ Iznimka postoji jedino u pogledu stranih ribarskih brodova u nevolji.³⁵

Dok se nalaze u unutrašnjim morskim vodama, po odobrenju obalne države, na temelju ugovora između obalne države i države svoje zastave ili neovlašteno, strani ribarski brodovi u svemu potpadaju pod vlast i propise obalne države, jer ne uživaju nikakav imunitet po međunarodnom pravu. Samo iznimno obalna država ne ostvaruje svoju jurisdikciju ako joj to nalaze ugovor zaključen s državom zastave ribarskog broda.

³¹ V. poblize o režimu pojedinih dijelova unutrašnjih morskih voda V. D. Degan, »Internal Waters«, **Netherlands Yearbook of International Law**, Vol. XVII, 1986, str. 1-44.

³² Čl. 5, st. 2 Ženevske konvencije o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu i čl. 8, st. 2 Konvencije UN o pravu mora.

³³ Dok pravo uplovljavanja stranih trgovačkih brodova u luke otvorene za međunarodni promet nalazu interesi međunarodnog prometa i trgovine, kod ribarskih brodova ne postoje navedeni razlozi.

³⁴ Naš Zakon o obalnom moru i epikontinentalnom pojasu, **Službeni list SFRJ**, br. 49/87, izričito zabranjuje prolazak stranih ribarskih brodova jugoslavenskim unutrašnjim morskim vodama (čl. 6, st. 1). Strani ribarski brod može jedino uploviti u naše unutrašnje morske vode radi boravka u njima ako za to prethodno dobije dozvolu nadležnog republičkog organa (čl. 6, st. 2).

³⁵ I naš Zakon o obalnom moru i epikontinentalnom pojasu predviđa sklanjanje stranog broda u unutrašnje morske vode u slučaju više sile odnosno nevolje, s tim da određuje da je takav brod dužan odmah obavijestiti organ nadležan za postove sigurnosti u luci (čl. 15).

U teritorijalnom moru svi strani brodovi imaju pravo neškodljivog prolaska. To pravo uživaju i strani ribarski brodovi. Oni su pri prolasku tuđim teritorijalnim morem, uz poštivanje općih pravila o neškodljivom prolasku, koja vrijede za sve strane brodove, dužni uzdržavati se od ribolova i pridržavati se propisa koje je obalna država donijela radi sprečavanja nedozvoljenog ribolova.³⁶ Ženevska konvencija o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu iz 1958. izričito određuje da će se prolazak stranih ribarskih brodova smatrati škodljivim ako se oni ne pridržavaju zakona i ostalih propisa koje obalna država može donijeti i objaviti radi sprečavanja ribolova u njenom teritorijalnom moru (čl. 14, st. 5).³⁷ Konvencija UN o pravu mora ne sadrži odgovarajuću izričitu odredbu, ali određujući da se zakoni i propisi o neškodljivom prolasku koje je obalna država ovlaštena donositi za svoje teritorijalno more mogu, između ostalog, odnositi i na sprečavanje kršenja zakona i propisa o ribolovu (čl. 21, st. 1/e/), ona neizravno potvrđuje spomenutu odredbu Ženevske konvencije. Osim toga, Konvencija iz 1982. donosi i novo pravilo u kojem izričito navodi da će prolazak bilo kojeg stranog broda biti škodljiv ako se on u teritorijalnom moru upušta u bilo kakvu ribolovnu djelatnost (čl. 19, st. 2/i/).

Obalna država može poduzimati u svom teritorijalnom moru potrebne mjere za sprečavanje prolaska koji nije neškodljiv.³⁸ Dakle, ako se strani ribarski brod zatekne, ne samo u nedozvoljenom ribolovu nego i u kršenju propisa obalne države o sprečavanju nedozvoljenog ribolova (npr. usprkos propisu obalne države, pri prolasku njenim teritorijalnim morem nema složene i zapečaćene mreže), obalna država je ovlaštena, već prema naravi i stupnju povrede njenih propisa, zabraniti dalji prolazak tog ribarskog broda, odnosno uzaptiti ga i povesti pred svojim nadležnim organom postupak radi izricanja kazni i drugih mjera predviđenih njenim zakonima i propisima koje je odnosni ribarski brod povrijedio.

Navedena ovlaštenja obalne države proizlaze iz njene dužnosti da trpi neškodljiv prolazak stranih ribarskih brodova kroz svoje teritorijalno more, dakle samo takav prolazak kojim se ne povređuju njena prava i interesi te iz dužnosti stranih ribarskih brodova da se pri prolasku tuđim teritorijalnim morem uzdržavaju od ribolova i poštuju propise obalne države o sprečavanju nedozvoljenog ribolova. Drugim riječima, prolazak prestaje biti ne-

³⁶ V. npr. čl. 19 Zakona o obalnom moru i epikontinentalnom pojasu koji određuje da su strani ribarski brodovi za vrijeme prolaska jugoslavenskim teritorijalnim morem dužni ribarski pribor i opremu držati u brodskim skladištima ili zapečaćenu. Oni su dužni prolaziti jugoslavenskim teritorijalnim morem najkraćim putem, brzinom ne manjom od ekonomske brzine, bez zaustavljanja i sidrenja (osim u slučaju više sile ili nevolje na moru) te imati vidljivo istaknute oznake ribarskog broda.

³⁷ Inače, kršenje propisa samo po sebi (npr., manji prekršaj), kad se radi o drugim stranim brodovima, a ne ribarskim, ne mora automatski učiniti prolazak škodljivim. Ako strani brod povrijedi neki propis, na njega će se primijeniti sankcije predviđene u tom propisu, ali mu se zato neće braniti prolazak ako je inače neškodljiv, isp. V. Brajković — N. Katičić, *Pravo mora i ribolova*, Zagreb, 1961, str. 44.

³⁸ Čl. 16, st. 1 Ženevske konvencije o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu i čl. 25, st. 1 Konvencije UN o pravu mora.

škodljiv ako se pravo, priznato međunarodnim pravom, krši te u tom slučaju obalna država dobiva slobodu djelovanja u skladu sa svojim zakonima i propisima.

Po Ženevskoj konvenciji o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu režim neškodljivog prolaska primjenjuje se u teritorijalnom moru i u dijelovima unutrašnjih morskih voda naknadno zahvaćenih ravnim polaznim crtama, a Konvencija iz 1982. uvodi taj režim prolaska i u dijelove arhipelaških voda izvan arhipelaških plovni putova odnosno izvan plovni putova kojima se uobičajeno odvija međunarodni promet (vidi dalje). Dok po Ženevskoj konvenciji o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu strani brodovi uživaju pravo neškodljivog prolaska u svim tjesnacima u kojima more ima status teritorijalnog mora i koji služe međunarodnoj plovidbi između dva dijela otvorenog mora ili između otvorenog mora i teritorijalnog mora strane države (čl. 16, st. 4)³⁹, u Konvenciji UN o pravu mora režim neškodljivog prolaska zadržan je samo za neke od takvih međunarodnih tjesnaca: za tjesnace između jednog dijela otvorenog mora ili gospodarskog pojasa i teritorijalnog mora države koja nema vlastite obale na tjesnacu te za tjesnace između otoka i kopnenog dijela obalne države, ako postoji jednako podoban put otvorenim morem ili gospodarskim pojasom izvan tjesnaca (čl. 45, st. 1).

Za neškodljiv prolazak stranih ribarskih brodova navedenim pojasima mora i tjesnacima koji služe za međunarodnu plovidbu vrijedi sve što je rečeno o neškodljivom prolasku teritorijalnim morem.

U preostalim tjesnacima u kojima more ima status teritorijalnog mora a koji služe međunarodnoj plovidbi između jednog dijela otvorenog mora ili gospodarskog pojasa i drugog dijela otvorenog mora ili gospodarskog pojasa (čl. 37), Konvencija iz 1982. uvodi novi režim tranzitnog prolaska (čl. 38, st. 1).⁴⁰ Pravo tranzitnog prolaska je ostvarivanje slobode plovidbe i prelijetanja jedino u svrhu neprekinutog i brzog tranzita tjesnaca (čl. 38, st. 2). Pri takvom prolasku strani brodovi dužni su ploviti bez zadržavanja i uzdržavati se od svih djelatnosti koje nisu svojstvene brzom i neprekinutom prolasku. Uz poštivanje pravila koja vrijede za sve strane brodove u tranzitnom prolasku, strani ribarski brodovi dužni su uzdržavati se od ribolova i pridržavati se zakona i propisa obalne države o sprečavanju ribolova, uključujući pohranu ribarskog alata (čl. 42, st. 1/c/).

Najvažnija razlika između režima neškodljivog i tranzitnog prolaska je u tome što Konvencijom UN o pravu mora nije predviđena, kao kod neškodljivog prolaska, građanska ni krivična jurisdikcija obalne države nad stranim brodovima u tranzitnom prolasku. Konvencija izričito određuje da obalna država ne smije ometati tranzitni prolazak (čl. 44) i da primjena njenih zakona i propisa ne smije prouzročiti uskraćivanje, onemogućavanje ili ometanje prava tranzitnog prolaska (čl. 42, st. 2).

³⁹ Osim u tjesnacima u kojima je režim plovidbe uređen posebnim ugovorom.

⁴⁰ Tranzitnom prolasku posvećen je Drugi odsjek Trećeg dijela Konvencije (čl. 37—44).

Smatramo da navedenu odredbu Konvencije ne treba tumačiti na način da obalna država nema nikakvih ovlaštenja u pogledu ribarskih brodova koji neovlašteno ribare pri prolasku. Kako se zaustavljanje odnosno ribarenje u prolasku nikako ne mogu smatrati redovnim načinom neprekinutog i brzobog prolaska, čini nam se da intervencija obalne države u takvim slučajevima ne bi bila protivna režimu tranzitnog prolaska opisanog Konvencijom.⁴¹

U prolasku arhipelaškim vodama i teritorijalnim morem arhipelaških država strani ribarski brodovi, kao i svi ostali strani brodovi, mogu biti podvrgnuti režimu neškodljivog prolaska ili režimu prolaska arhipelaškim plovnim putovima, ovisno o dijelu arhipelaških voda i teritorijalnog mora uz njih kojim prolaze. Naime, arhipelaška država može odrediti plovne putove pogodne za neprekinut i brz prolazak stranih brodova arhipelaškim vodama ili teritorijalnim morem uz njih (čl. 53, st. 1). Ako plove tako određenim plovnim putovima odnosno plovnim putovima kojima se uobičajeno odvija međunarodni promet (ako arhipelaška država ne odredi plovne putove), strani brodovi uživaju pravo prolaska arhipelaškim plovnim putovima (čl. 53, st. 3 i st. 12). Izvan navedenih plovnih putova strani brodovi uživaju pravo neškodljivog prolaska.

Kako se po odredbi Konvencije UN o pravu mora na dužnosti stranih brodova pri prolasku arhipelaškim plovnim putovima te na prava i dužnosti arhipelaške države primjenjuju *mutatis mutandis* glavna pravila o tranzitnom prolasku (čl. 54), za položaj stranih ribarskih brodova u režimu prolaska arhipelaškim plovnim putovima vrijedi sve što je rečeno o tranzitnom prolasku stranih ribarskih brodova.

Položaj stranih ribarskih brodova u vanjskom pojasu prosuđuje se prema pravilima koja vrijede za gospodarski pojas, ako je proglašen, ili za otvoreno more. Obalna država može intervenirati na stranom ribarskom brodu s naslova ovlaštenja koje ima u vanjskom pojasu jedino ako oni povrijede njene carinske, fiskalne i zdravstvene propise te propise o useljavanju i iseljavanju.

U gospodarskom pojasu i otvorenom moru brodovi svih država uživaju slobodu plovidbe.

S obzirom da je u gospodarskom pojasu zadržana sloboda plovidbe, obalna država, usprkos svojim suverenim pravima nad živim bogatstvima gospodarskog pojasa, ne može ograničavati plovidbu stranih ribarskih brodova koji nisu ovlašteni na ribolov i zabraniti je ili podvrgnuti prethodnoj najavi ili odobrenju. No, oni su pri plovidbi tuđim gospodarskim pojasom dužni uzdržavati se od ribolova i poštivati zakone i propise obalne države o sprečavanju nedozvoljenog ribolova.⁴² Protiv stranih ribarskih brodova koji pri plovidbi tuđim gospodarskim pojasom nedozvoljeno ribare ili prekrše navedene zakone i propise obalna država može, radi zaštite svojih suverenih

⁴¹ Isp. V. Đ. Degan, »Režim plovidbe i prelijetanja Otrantskim vratima prema Konvenciji UN o pravu mora iz 1982«, **Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja**, br. 105—106, str. 38, bilj. 17.

⁴² Obalna država može npr. zahtijevati da strani ribarski brodovi imaju pothranjene i zapečaćene mreže dok prolaze njenim gospodarskim pojasom.

prava u pogledu živih bogatstava, poduzimati mjere, uključujući pregled, inspekciju, uzapćenje i sudske postupke (vidi naprijed pod 4.2.).

Pri plovidbi otvorenim morem iznad epikontinentalnog pojasa (ako obalna država nije proglasila gospodarski pojas) strani ribarski brodovi koji nisu ovlašteni na sedentarni ribolov dužni su uzdržavati se od ribolova vrsti s dna i pridržavati se zakona i propisa obalne države o sprečavanju nedozvoljenog ribolova. Ako se zateknu u neovlaštenom sedentarnom ribolovu ili kršenju navedenih zakona i propisa, obalna država ovlaštena je na poduzimanje odgovarajućih mjera (vidi naprijed pod 5.).

U preostalim dijelovima otvorenog mora nijedna država nema posebnih ovlaštenja nad brodovima koji ne viju njenu zastavu. Nadzor, pregled i inspekciju ribarskih brodova u plovidbi otvorenim morem ovlaštena je, stoga, u načelu, poduzeti samo država čiju zastavu oni viju.⁴³

9. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Suvremeni ribolovni odnosi na moru obilježeni su značajnim proširivanjem područja mora na kojima obalne države imaju suverenost odnosno suverena prava nad živim bogatstvima. Uz isključivo pravo iskorištavanja živih bogatstava u tim prostorima, posebno su naglašene i dužnosti obalnih država u pogledu njihova očuvanja i zaštite.

S druge strane, sloboda ribolova, ne samo zbog smanjivanja prostora otvorenog mora nego i zbog niza dodatnih zabrana i dužnosti u pogledu zaštite i očuvanja živih bogatstava, postala je najviše ograničenom od svih klasičnih sloboda otvorenog mora.

Što se tiče prolaska i plovidbe ribarskih brodova pojedinim pojasima mora, vidjeli smo da su se promjene u režimima prolaska i plovidbi odrazile i na položaj ribarskih brodova. No, u svim režimima prolaska i plovidbe pojasima mora pod nacionalnom jurisdikcijom, strani ribarski brodovi dužni su uzdržavati se neovlaštenog ribolova i poštivati zakone i propise obalne države o zaštiti i očuvanju živih bogatstava.

⁴³ V. bilj. 30.

Summary

INTERNATIONAL LAW OF FISHERIES AND LEGAL STATUS OF FISHING VESSELS WITH SPECIAL REFERENCE TO THE 1982 UN LAW OF THE SEA CONVENTION

The author analyzes fisheries regime and legal status of fishing vessels in different maritime zones, specially emphasizing the changes brought about by the 1982 UN Law of the Sea Convention.

Except for the change in the width of the territorial sea, the legal regime of existing maritime zones under the sovereignty of coastal states has not substantially changed. The 1982 Convention reaffirms the sovereignty of coastal states over their internal waters and territorial sea and as a consequence, over all living resources in those areas. Coastal states have exclusive fishing rights in those areas and foreigners are not allowed to fish without permission of the coastal state. On the contrary, in archipelagic waters — the newly-established maritime zone under sovereignty — the archipelagic state must respect existing agreements with other states and recognize traditional fishing rights of the immediately adjacent neighbouring states in certain areas falling within archipelagic waters.

The introduction of a 200-mile exclusive economic zone resulted in a revolutionary change in the international law of fisheries. The coastal state has sovereign rights for the purpose of exploring, exploiting, conserving and managing the living resources of its exclusive economic zone. Thus, being entitled to proclaim a 200-mile exclusive economic zone, coastal states are entitled to extend their jurisdiction over most of the world's presently exploited living marine resources.

Sovereign rights over living resources in the exclusive economic zone are different from sovereign rights over living resources in the continental shelf. While the latter are exclusive in the sense that, if the coastal state does not exploit the natural living resources of the shelf, no one may undertake such activities without express consent of the coastal state, the former must comply with the objective of optimum utilization.

On the high seas, the principle of the freedom to fish remains applicable. While freedom to fish has for many centuries been considered as one of the basic freedoms of the high seas, fishing on the high seas is today placed under more restrictions and freedom to fish is undoubtedly the most restricted freedom of the high seas.

As far as the legal status of foreign fishing vessels is concerned, while navigating through maritime zones under national jurisdiction, they must refrain from fishing and comply with laws and regulations of coastal states concerning the protection of fishing and the conservation of living resources.